

ВІДГУК

офіційного опонента

*доктора економічних наук, професора Брича Василя Ярославовича
на дисертаційну роботу Шабали Олександра Петровича на тему:
Інституційний механізм забезпечення ефективності використання
відновлювальних джерел енергії Західного регіону України» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 – «Економіка»*

1. Актуальність теми дослідження.

В умовах сьогодення дослідження інституційного механізму для ефективного використання відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) у Західному регіоні України є надзвичайно високою та зумовлена комплексом загроз з боку росії, а також можливостей, що стоять перед державою внаслідок впровадження відновлювальної енергетики у Західному регіоні. Одним із ключових аспектів є повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію України, яке спричинило ряд руйнувань у різних регіонах енергетичної інфраструктури та не тільки.

Розвиток децентралізованої генерації енергії на основі відновлювальних джерел, у відносно безпечних західних регіонах набуває пріоритетності по причині національної енергетичної безпеки та стійкості. Створення ефективного інституційного механізму який буде координувати та створювати потрібний захист об'єктам енергетичної інфраструктури дозволить покращити та стабілізувати роботу енергетичної галузі.

Прагнення ворога знищити великі електрогенеруючі потужності на території України, також є досить вагомим поштовхом для більш гнучкої моделі розвитку електроенергетики, а саме ефективний перехід на відновлювальні джерела енергії, стимулювання їх розвитку, створення інститутів які зможуть забезпечити відповідний рівень проектування та інтеграції «зеленої» енергетики в єдину енергетичну систему України.

Варто також пам'ятати соціально-економічний аспект, екологізацію, покращення умов експлуатації, доступність зелених тарифів населенню, домогосподарствам, підприємствам тощо. Налагодження роботи з країнами партнерами, спільні проекти, інвестиційні програми, співпраця у сфері енергетичної галузі, пришвидшення розвитку електроенергетики не тільки в Україні, але й в країнах Європейського Союзу, завдяки тісній співпраці у галузі відновлювальної енергетики є життєво необхідними векторами економічного відновлення.

Таким чином можна з упевненістю сказати, що робота Шабали Олександра Петровича є актуальною, оскільки присвячена реалізації інституційного механізму для відновлювальних джерел енергії Західного регіону, і є не просто абстрактною науковою задачею, а відображає необхідність яка накладається на питання безпеки, регіонального та національного розвитку, екологізації та зовнішньополітичного, економічного курсу України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця відповідно до змісту госпдоговірної науково-дослідної теми № 205-46 «Механізми вдосконалення функціонування енергетичного ринку в Україні в контексті європейської інтеграції» (0124U003784), в рамках якої автором систематизовано та проаналізовано міжнародний досвід інституційного забезпечення функціонування сфери відновлювальних джерел енергії, а також ідентифіковано комплекс викликів та ризиків, що стримують ефективне використання потенціалу та розвиток відновлювальних джерел енергії в Україні та її регіонах, що підтверджено відповідною довідкою №8/2025 від 24.01.2025 р. про впровадження результатів дослідження дисертанта.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні авторських підходів до вирішення наукової задачі забезпечення інституційного механізму впровадження відновлювальних джерел енергії в Західному регіоні:

вперше:

було запропоновано та обґрунтовано організаційно-економічну модель інституційного механізму забезпечення ефективності використання відновлювальних джерел енергії, яка базується на аспектах співпраці з Європейським союзом, соціально-економічного розвитку регіону, інтересів бізнесу, інвестиційних проектів тощо. Окрім того варто зазначити, що дана модель враховує специфіку воєнного та поствоєнного стану економіки, що змушує актуалізувати проекти, що допоможуть генерувати «зелену» енергетику, здійснювати ефективний розподіл та підвищити енергетичну безпеку та стійкість регіону.

удосконалено:

Підходи та методи, щодо ефективної реалізації та впровадження відновлювальних джерел енергії в Західному регіоні, проведена робота над зменшенням ризиків (ризики фізичного пошкодження, кібератак на об'єкти розподіленої генерації, логістичних збоїв тощо), особливо в умовах війни та їх урахуванням в майбутньому.

Висвітлено нормативно-правовий базис, що стосується відновлювальної енергетики, що виступає основним регулятором запровадження відновлювальної енергетики у Західному регіоні України.

Надано об'єктивну оцінку інвестиційної привабливості в контексті відновлювальної енергетики, акцентовано увагу на тісній співпраці з країнами Європейського Союзу і не тільки, проведено аналіз на висвітлено перспективу розвитку відновлювальних джерел енергії в загальному енергетичному секторі України.

Проаналізовано міжнародний досвід інституційного забезпечення сфери відновлювальних джерел енергії, розкрито регіональні особливості та перспективи функціонування «зеленої» енергетики та ефективність функціонування інституційного механізму забезпечення використання відновлювальної енергетики.

Розроблено методичний підхід до системи та основних перспектив розширення можливостей генерації з використанням відновлювальної енергетики, відображено енергетичний потенціал, диверсифікацію енергетичного сектору України, екологізацію, європейський курс на співпрацю та розвиток відновлювальної енергетики.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Результати дослідження схвалено та прийнято до впровадження: ТОВ ВК «Євроавтогаз», м. Київ (довідка № 01/1202 від 12.02.2025 р.); ДКП «Луцьктепло», м. Луцьк (довідка № 894/15 від 10.02.2025 р.); Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк (довідка №03-24/01/418 від 10.02.2025 р.); ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», м. Луцьк (довідка №156 від 03.12.2024 р.); Харківський національний економічний університет, ім. Семена Кузнеця, м. Харків (довідка №8/2025 від 24.01.2025 р.); Державна казначейська служба України, м. Київ (довідка №5-06-06/2800 від 06.02.2025 р.); Волинська обласна військова адміністрація м. Луцьк (довідка №993/53/2-25 від 05.02.2025 р.).

5. Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць, із них: 2 статті в іноземних виданнях (1 з яких індексується в науково-метричній базі Scopus), 7 статей у фахових виданнях України, 7 публікацій у матеріалах й збірниках тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 14,07 д.а., з них особисто автору належать 11,29 д.а.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Отримані наукові результати, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, їх достовірність, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими, характеризуються належним рівнем обґрунтованості.

У роботі використано значний унікальний масив інформації, який був зібраний особисто автором, а також літературні джерела у кількості 316 найменувань, що дозволило дисертанту провести якісний аналіз зібраного матеріалу. Окрім того в роботі висвітлені основні положення, які виносяться на захист роботи, вони є обґрунтованими

та відповідають сформульованій меті, завданню та дослідженню. Окреслені автором об'єкт та предмет дослідження в повній мірі відображені в самій структурі роботи та її змісті.

У теоретико-методологічному аспекті дослідження присутні фундаментальні праці у галузі економічної науки, аналітичні роботи світових вчених, зібрана нормативно-правова база разом із директивами, що стосуються як вітчизняного ринку відновлювальної енергетики, так і інших країн.

У процесі дослідження було використано системний підхід, що в результаті дав можливість комплексно та об'єктивно відобразити суть та практичність дисертаційної роботи.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (316 найменувань) на 44 сторінках, містить 26 таблиць і 42 рисунка. Загальний обсяг дисертації становить 291 сторінку комп'ютерного тексту, основна частина 203 сторінки; 4 додатки на 9 сторінках.

У першому розділі дисертаційної роботи окреслено теоретико-методологічні основи інституційного механізму забезпечення ефективності функціонування відновлювальних джерел енергії. Досліджено теоретичні основи інституційного базису функціонування сфери відновлювальних джерел енергії. Окреслено особливості розвитку відновлювальних джерел енергії та перспективи їх функціонування. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення функціонування відновлювальних джерел енергії в структурі енергетичного ринку держави.

З'ясовано, що інституційне забезпечення, яке охоплює сукупність формальних та неформальних правил, норм і структур, є детермінуючим фактором соціально-економічного розвитку та виступає ключовим елементом для ефективного становлення, функціонування та відновлення системи відновлюваних джерел енергії. Обґрунтовано, що саме інститути, виникнення яких зумовлене ринковими трансформаціями та об'єктивною потребою в суспільному контролі, формують регуляторне поле, визначають механізми

стимулювання та обмеження, що забезпечує стабільність, координацію та створює необхідні умови для модернізації енергетичної інфраструктури.

Ідентифіковано комплекс системних проблем, які стримують ефективну реалізацію потенціалу та розвиток сектору відновлювальної енергетики в Україні, що детерміновані як екзогенними чинниками, так і ендегенними інституційними дисфункціями.

У другому розділі здійснено аналіз стану, перспектив та ефективності інституційного механізму забезпечення використання відновлювальних джерел енергії. Досліджено міжнародну практику інституційного забезпечення функціонування сфери відновлювальної енергетики. Визначено регіональні особливості та перспективи функціонування відновлювальних джерел енергії в західному регіоні України. З'ясовано сучасний стан розвитку відновлювальної енергогенерації в державі.

Доведено ефективність європейської моделі інституційного базису у сфері функціонування відновлюваних джерел енергії, що детермінована спільністю інтересів та цілей країн світу. Ідентифіковано ключові види відновлювальних джерел енергії, що домінують у світовій енергетичній практиці. Визначено, що ефективне інституційне регулювання та розвиток сектору відновлювальних джерел енергії ґрунтуються на комплексному поєднанні функціональної політики регулювання, досконалого нормативно-правового, технологічного, фінансово-економічного та соціально-політичного базисів.

Обґрунтовано нагальну необхідність для України не лише адаптації успішних світових практик побудови галузевих інституцій та ринкових механізмів, але й розвитку власних дієвих інституційних інструментів.

У третьому розділі запропоновано організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності використання відновлювальних джерел енергії. Окреслено методичні підходи, а також відображено результати визначення особливостей та обґрунтування вибору стратегії розвитку відновлювального енергетичного потенціалу західного регіону України.

Окреслено можливі напрями стимулювання (розвитку) інноваційно-інвестиційного забезпечення потенціалу енергетичної незалежності. Визначено

передумови та перспективи (удосконалення) забезпечення ефективності використання відновлювальних джерел енергії.

Західний регіон України характеризується значним та диверсифікованим потенціалом для розвитку відновлювальної енергетики, що зумовлено його унікальними сприятливими природно-географічними умовами. Дослідженням доведено домінуюче становище Західного регіону (у забезпеченні енергетичної безпеки держави) на національному рівні.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Виходячи з результатів ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора, а також аналізу наданого автором звіту, який стосується тексту рукопису електронним сервісом (StrikePlagiarism), порушень академічної доброчесності не було виявлено. Джерела або думки та тексти інших авторів мають відповідні посилання.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. В першому розділі не в повній мірі розкрита сутність інституційного механізму в контексті відновлювальних джерел енергії. Разом з тим, не дивлячись на позитивні аспекти які представлені в першому розділі, які описують проблематику та пропонують шляхи її подолання, варто висвітлити цілий ряд зауважень та дискусійних положень, які несуть у собі в майбутньому вдосконалення даної дисертаційної роботи, а саме:

У другому розділі присутній в деякій мірі декларативний характер запропонованого механізму, а також анонсовано розробку основних теоретико-методологічних аспектів, зв'язки між якими розкриті недостатньо повно, зокрема текст в більшій мірі акцентований на описі загальних передумов та напрямів, в той час як сутність самого інституційного механізму розкрита не в повній мірі.

Для посилення наукової та практичної цінності роботи доцільно було б представити графічну модель інституційного механізму.

2. У тексті третього розділу бракує чіткого логічного зв'язку, який би демонстрував, як саме запропонований організаційно-економічний механізм вирішує ці конкретні проблеми. Залишається відкритим питання: які інструменти

всередині механізму спрямовані на впровадження відновлювальних джерел енергії у Західному регіоні.

У роботі в цілому присутня надмірна узагальненість запропонованих заходів та стимулюючих факторів, не вистачає авторської конкретизації, мало спостерігається деталізації та практичної значущості рекомендацій.

4. Недостатня термінологічна точність та уточнюючі моменти. У тексті зустрічаються формулювання, що потребують додаткового роз'яснення. У висновках до розділу варто було б уточнити, яким чином отримані результати можуть бути використані конкретними органами влади (напр., НКРЕКП, Міністерством енергетики, обласними військовими адміністраціями).

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шабали Олександра Петровича на тему «Інституційний механізм забезпечення ефективності використання відновлювальних джерел енергії Західного регіону України», яку подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – «Економіка» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, результатами обґрунтованості, основними положеннями та результатами опублікованих у фахових виданнях статей, новизною постановки та практичним значенням відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 507 від 03.05.2024 р., а її автор Шабала Олександр Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – «Економіка».

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор
директор Навчально-наукового
інституту інноватики, природокористування
та інфраструктури Західноукраїнського
національного університету

Вчений секретар Західноукраїнського
національного університету

Василь БРИЧ

Марія МУДРАК